

življenje, smrt, posmrtni svet.
Življenje s smrtjo je zaključil;
po smrti je samo mrlič;
enačba, ki se z njo je mučil,
bila je: nič plus nič je nič.
Zdaj tam v mrliškem gaju spi
in sanja... Kaj? O čem? Prav nič
ne sanja. In ne spi. Trohni.
Trohni tako kot vsak mrlič.

TAKRAT JULIJA

Leopold Suhodolčan

Ko se je zravnal, jo je zagledal pred avtom. V levici je nosila droban kovček, desnico pa ji je vlekla k tlom debelušna cajna, v katero je bila vpletena rdečkasta plaža neke izmišljene obale.

»Pa se čisto zares lahko peljem z vami?« je vprašala.

»Vprašujete me tako resno in vztrajno, ko da gre za to, če se bom oženil z vami,« se je nasmehnil Martin Lan, nato pa stopil okrog avta in ji vzel iz rok prtljago, za trenutek sta se ujela v ribjem pogledu.

Razpostavil je njeno prtljago na zadnji sedež avta pa rekel: »Kar sedite. Skočil bom še v sobo. Vzel si bom vetrovko. Odhajam v vetrovo deželo.«

Pohitel je skozi vežo navzgor po stopnicah ter odklenil stanovanje. Pravzaprav je bila le velika soba, ki jo je bil pregradil tako, da sta si z ženo uredila kuhinjo, večji del pa je ostal za spalnico. Iz spalnice je imel vrata v »staro črno nogavico«, kakor je imenoval zakrivljeno podstrešno luknjo, v kateri si je uredil kiparski atelje. Ko se je zdaj vrnil, mu je bilo, ko da že zelo dolgo ni bil v stanovanju, čeprav ga je zapustil pred desetimi minutami, že je bil odpotoval daleč, veliko dalj, kot so bile Dobrije, kamor je bil namenjen, zmerom najprej prepotuješ daljavo, ki se razteza pred tabo od rojstva, šele potem si pripravljen na bližnje potovanje, je pomislil, a kdo ve, katero je bolj resnično. Spomnil se je še, da bi spustil navojnice; ko pa je prijel za vrstico, jo je zagledal na dvorišču med hišami, saj to je Eva, se je domislil, v prevrnjeni globini dvorišča je sedla na klop, kot manekenka prekrižala noge in naravnala glavo v sonce, da se je njegova svetloba lomila na njej v manjšo in deveto polovico, študentka je, so mu povedali sosedomi, dobila je stano-

vanje v hiši onkraj dvorišča, imela je obraz bele februarske sveče, z obeh strani beline so ji tekli na ramena črni lasje, dišali ji po črnem kovaškem mehu, sem v okno ga vonjam. Zamaknila se je v rumenega mačka, ki se je z zavihanim repom potuhnjeno vlekel ob starem zidu, kdaj pa kdaj se je ustavil, a se ni ozrl nikamor. Zdaj se je Martin Lan odtrgal od okna in se prestopil k vratom, grede je snel s stola vetrovko in si jo vrgel čez roko. Pri vratih se je za hip ustavil. Če se vrnem zdajle še enkrat k oknu, bo Eva drugačna, je pomislil, rumeni maček ji bo glodal stari zid sosedove hiše in ji metal njegove pečke v naročje.

Naglo je zaklenil in stekel po stopnicah.

Čakala ga je pred avtom. Brez besed je sedel na svojo stran, vrgel vetrovko čez zadnji sedež, nato pa vžgal avto. Morebiti misli, da jo bom v naročju odnesel v avto, si je rekel. Zdaj se je le premaknila, se sklonila in prisedla, krilo ji je zlezlo visoko čez koleno, avtu so zacvrčale gume, zavohal sem, to je največ, za kar je bil Adam prikrajšan, če niso bili figovi listi večji, kot so danes.

Zapeljal je z mesta, spaček se je zazibal kot stara zibelka in že je bil v dolgi vrsti avtomobilov, ki so hiteli skozi mesto kot muhe po mrhovinasti cesti. Pred njim in za njim so bili večji avtomobili, počutil se je kot igračka med pravimi; vedel je, kako njihovim lastnikom rase puhel ponos, šele kadar so se lahko primerjali z njegovim, so začutili, kako so imenitni lastniki velikega avta. A tudi Martin Lan se je čutil zadovoljnega, po svoje si je lahko oral pot po ulicah; ker ga niso mogli prehitevati, so se mu morali prilagajati, upoštevati njegovo počasnost, prednost v križiščih.

»Znanec šofer mi je pripovedoval, da čuti pravo bolečino, kadar mora s svojim hitrim avtom voziti za spačkom,« je rekel Martin Lan, ne da bi jo bil pogledal, »ko da se mu nekaj obrača v drobovju.«

»Vsi smo taki. Domišljamo si, da smo hitrejši in boljši od sosedu.«

Govorila je tiho, a je kljub ropotu avtomobila slišal vsako njeno besedo, ko da ji glas povečujejo dolgi beli prsti na rokah; kdaj pa kdaj katero z odprto žilo dvigne iz naročja.

»In iz stoletja v stoletje se ta poteza v človeku stopnjuje. Pošastna vizija.«

Prevozil je zadnje veliko križišče pa prepustil avto dolgi široki cesti, ki se je začenjala s predmestjem, neučakani so ga začeli razdivjano prehitevati.

»To je bil zadnji semafor, odslej bova morala voziti brez njega,« je rekel.

»Rekla bi, da smo bolj pazljivi, kadar moramo računati le še s svojim semaforom.«

Hiše na obeh straneh ulice so bile zmerom starejše in manjše. Nekoč so si zidali na robu mesta ljudje, ki so imeli manj denarja, danes silijo iz mesta v najlepše kotičke predmestja meščani, ki imajo največ denarja, je pomislil, pa rekel naglas:

»Svet se spreminja; včeraj smo imeli še bele zadnjice, danes imamo rdeče, jutri bomo imeli morebiti rumene, se vam ne zdi?«

Skomignila je z rameni in dejala:

»Zdaj sem se spomnila, da bi tudi jaz morala vzeti s sabo vetrovko.«

»Nikar, da bi vas to jezilo. Raje vam posodim svojo.«

Pogledala ga je in v smehljaju rekla:

»Če že ni v njej kak hud veter ...«

Že sta bila zunaj mesta, pred njima je bila dolga dolina s široko reko in cesto, sonce je poskakovalo z ene na drugo; na obeh straneh so dolino zapirale vzpetine, ki so bile še najprej griči s trto in cerkvicami, s Kalvarijo, nato pa so griči rasli v hribe z gozdovi in redkimi kočami, Pohorje; meščani so si hodili (in se vozili) na njegove vrhove hladit živce, preizkušali so, kako na tamkajšnji nadmorski višini zvenijo ljubezenske izjave, ki so bile izrečene v mestnem trušču.

Nenadoma jo je vprašal:

»Ste res presedlali na germanistiko?«

Spet je skomignila z rameni, kar je pomenilo pravzaprav potrditev.

»Vam ni bila všeč stomatologija?«

Najprej je še enkrat skomignila z rameni, čez trenutek pa je v smehljaju dodala:

»Ne bom pulila zob starim ženskam.«

In tisti hip se je zasmejala naglas in ga pogledala, ko da se ji je smeh sproščeno utrgal čisto na drugem mestu, na pol narejeno je raztegnil usta v nasmeh, prekleto, slišal sem že bolj smešne reči, si je rekel, ali pa se sploh ne znam več smejati, smeh sem razstavil — ko sem se zadnjič peljal na dimniku lokomotive — in ga spraval v kovček, ki ga ne nosim več s sabo. Prvič sedi tako blizu Katarine. Spoznal jo je pred dobrim mesecem, ko je prišla stanovat k njegovi sosedu. Sosedu jim je že dolgo pospravljala stanovanje, že pred ženino smrtjo, potem pa je postala njegova gospodinja, kar se je nadaljevalo brez ceremonij. Hodil je k njej po razne drobnarije, ki jih je potreboval v vsakdanjem življenju, a ni imel posluha, da bi si jih nakupil v trgovini. Katarina je navadno sedela na zaboji za drva in je imela knjigo na kolenih, bila je kot dekletce, ki se uči iz katekizma, le da so bile za katekizem njene prsi preveč žive in vrat preveč dolg in bel. »Z Dobrij je doma, veste, gospod Lan,« je gospodinja nenehno ponavljala. Kaj hoče s tem pove-

dati, se je spraševal, me hoče tako ob vsakem vremenu spominjati na ženo, ki je bila tudi doma na Dobrih ali pa kratko malo govori kar tako, kar ji pride na misel, solata je danes po tristo, teletina pa po jurja in pol. In ko se je odpravljal na Dobrije, je gospodinja nekajkrat prišla k njemu in ga vprašala: »Kaj bi se lahko Katarina peljala z vami? Malokdaj gre domov, saj veste, študenti nimajo preveč denarja, vožnja pa je zmerom dražja, o bog, kam bomo prišli.« Ko ji je pritrdil, je mislil, s tem bo zadeva odpravljena, a se je pravzaprav šele začela, gospodinja je vsako jutro znova vprašala, če mu Katarina morebiti ne bo v napoto in če ji ne zameri, da ga je sploh vprašala in da si je to ona sama izmislila, Katarina je preveč sramežljiva in preveč ponosna, da bi koga za kaj prosila.

Na ostrem ovinku se je spaček nevarno nagnil, z vsem zgornjim telesom se ga je dotaknila, da je za hip začutil njena ramena in njene lase na vratu, volan se mu je v rokah razmehčal, a sta trenutek pre-molčala.

Bila sta že daleč iz mesta, ko jo je znenada vprašal: »Saj ste tudi vi prebrali tisti članek o meni?«

Pogledala ga je in se šele čez trenutek zmedla, ko da ni takoj domela njegovega nepričakovanega vprašanja.

»Kar povejte. Ne bom vas zavoljo tega postavil na cesto.«

»Gospodinja mi ga je pokazala. Pravzaprav ne meni, pokazala ga je sosedu, a sem bila zraven.«

»Gospodinja je uredila tako, da ste bili zraven... Kaj vse človek zve o sebi iz časnika, ali ne?«

Molčala je.

»Nikar ne molčite... Vas je strah? Novinar je zapisal, da sem ubil svojo ženo...«

»Ni zapisal tako... Bila je prometna nesreča...«

»Zdaj niste odkriti, zamerim vam. Tudi gospodinja ni bila odkrita z mano. Prav tako mi je rekla kot vi, v resnici pa je mislila drugače, kot vi.«

»Res mislim tako, kot sem rekla.«

»Slišite. V tem spačku ne prenašam spačenih besed.«

Šele zdaj se je zavedel, da je neprevidno prehiteval voz z volmi, prevažali so gnoj za njivo. Ni preračunal razdalje in hitrosti avta, ki jima je prihajal nasproti. Voznik je močno zahupal in zdrvel mimo po robu ceste, potem ko sta v namišljeni podobi strahotno trčila, podoba je kot razcefran list obvisela na bližnjem drevesu. Ob vzniku je sedela ženska z obrazom bele februarske sveče in s težkimi črnimi lasmi;

čeprav jo je videl le za bežen hip v odsevu trčenja, jo je dojel v vsej bližini in podrobnosti, ko da se ji je pri trčenju maska odluščila in se mu prilepila na sprednjo šipo, bila je Eva, ki sem jo pred odhodom videl na dvorišču, je pomislil.

»Poizvedel sem, kdo je članek napisal,« je nadaljeval čez čas, trčenje mu je šumelo v ušesih kot premikanje črnih mravljinčnih kril, »junak se kajpada ni podpisal s celim imenom... In veste, kaj sem odkril? Banalno. Novinar je bil nekoč zaljubljen v mojo ženo... Srečal sem ga samo enkrat, na nekem plesu... Žena, takrat je bila še dekle, je ves večer plesala le z mano, spominjam se, novinarček pa je v kotu stiskal zobe in noge.«

Zalotil se je, da govori zelo glasno. Začelo ga je peči v grlu, ko da se mu v njem lušči rja. Katarina je molčala in nepremično zrla predse v cesto. Zavedel se je, da je skušal pred njo preizkusiti zven misli, ki so ga obsedle tistega dne, ko je prebral članek v časniku. Sprva se je le pomilovalno nasmehnil, ko da se ga članek sploh ne tiče, o nekem drugem so to zapisali, naslednjega dne je nenadoma začel preklinjati, preklinjal je tudi zvečer in ni mogel zaspati, a že s prvim spanjem se je začel pogrezati vase, in potem je molčal, misel v njem pa je rasla kot strupena goba, ki ima zmerom tisoč tal.

»Novinarja sem tožil, veste,« je rekel glasno. »Predvčerajšnjim sem bil z advokatom na sodišču.«

Tiho si je popravila lase, ki so ji skozi ogledalo na sprednji šipi zdrsili na lice.

Ko se je vrnil s sodišča v stanovanje, je začutil olajšanje, z velikim užitkom si je natočil konjak in ga izpil. Legel je na kavč, olajšanje je leglo z njim, čutil ga je kot bližino mehkega ženskega telesa, iz diha se spreminja v rožnato zaveso iz zavese v mir, a ko je premaknil roko, da bi se ga dotaknil, se mu je olajšanje izmuznilo v kot, segel je za njim, a ga ni našel več, znova ga je stiskal nemir, zbežanost. Preklete, s tožbo ne bom nič opravil, je zaklel, le nekaj jih bo po nepotrebnem zaslužilo s pravdo, strahovi opolnoči predstavljajo mejnike za sodnike. S pravdo bom res zmagal v javnosti, prav gotovo bom zmagal, si je zatrjeval, ničesar mi ne morejo dokazati, bila je le prometna nesreča, svet jih je že prepoln, vse bolj so si podobne, v časniku bojo preklicali, kar so zapisali, novinar bo prejel javni ukor, a razprava v meni bo daljša in z ovinki, potrebne bojo nove obdukcije, morebiti je sploh ne bom speljal do kraja, čeprav bom privlekel priče od vseh strani, iz potopljenih ladij in nepotopljenih grobov, in zaradi te razprave, ali bom dovolj zbran za delo, ki me čaka na Dobrijah, se je spraševal. Vabilo,

naj se udeleži mednarodnega srečanja kiparjev, je dobil le nekaj dni prej, preden je bil objavljen članek v časniku.

»Boste na tem srečanju kiparjev edini Slovenec?« je vprašala, ko da je prebrala njegovo misel.

»Edini.«

»Veliko priznanje.«

Zdaj je Martin Lan skomignil z rameni.

»Drugače skomignete z rameni kot jaz,« je rekla in se hip nato sproščeno zasmejala.

»To je pravzaprav eden redkih čarov življenja, da skomigamo vsak po svoje z rameni. Bojim se pa, da kmalu še tega ne bomo znali in mogli več. Uniforma bo zakrila svet in s tem tudi naša ramena.«

»Jaz pa mislim, da ljudje uniformo zmerom bolj sovražijo.«

»Ne morejo živeti brez nje. Menjajo samo njen videz, okrasje, gumbe... V uniformah prirejamo parade, zmerom več jih je, kar ozrite se malo po svetu... Še v umetnosti je zmerom manj originalnosti.«

»Originalnost po sili tudi ni kaj prida.«

»Vseeno bolje originalnost kot uniforma.«

Na koncu zravnanе ceste se je pred njima postavila navpik cerkvica, ki je bil tako rekoč en sam štirikotni zvonik, le suhi železni križ na vrhu je vlekel zvonikovo težo iz tal, vendar ga je vsak veter nagnil nad grobove, ki so od vseh strani prihajali k cerkvici. Takoj za cerkvijo je stranska cesta zavila do stare krčme. Ne da bi bil premišljal, je obrnil z glavne ceste in že čez minuto vožnje ustavil avto pred hišo, ki je imela zidove predpotopne trdnjave, top bi ji le s težavo prebil trebuh. Streha hiše je bila smešno majhna, ko da nosi na debeli glavi premajhen klobuček.

»Saj si lahko malo odpočijeva, ali ne?«

Videl je, da je hotela spet le skomigniti z rameni, a ko da se je premislila, je rekla:

»Mogoče res. Rada počivam.«

Po izpranih stopnicah sta stopila v vežo in nato v sobo za goste. Pri eni sami mizi sta sedela moška, razbrazdana obraza sta ležala pred njima na mizi med vrčkoma piva, bila sta drvarja, ki sta si prišla privezat dušo, kot sta slišala reči enega od njiju. Krčmar se je vljudno priklanjal in jima pokazal prosto mizo, navajeno je pobrisal drobtine s prta in ju vprašal, kaj želita. Lan je naročil dva konjaka, čeprav se je branila, da ga ne bo pila.

»Ne želite biti moj gost?« jo je vprašal.

»Če se peljem z vami, sem pravzaprav že vaš gost.«

»Pošten odgovor.«

Brez odlašanja je izpil konjak. Vedla se je, ko da želi dobro odigrati vlogo gosta, izpila je kozarec do polovice, a se pri tem pajčevsko nakremžila.

Naročil je še dva konjaka. Spet je za trenutek začutil olajšanje, a zdaj je imela nekoliko drugače zasukan vrat, če je stegnil roko, se je lahko dotaknil njene, in res se je je dotaknil, ni je odmaknila, bila je mehka in brez oči. Katarina je gledala po gostilniški sobi, na nasprotni steni je visela posladkana slika z lovskim motivom, krčmar je vsako jutro skrbno pobrisal z nje prah, skupina lovcev v zlikanih lovskih oblekah in očiščenih lovskih klobukih in steklenih očeh, pred njimi pritlikavi lovski psi, najbolj očarljivi med njimi nosi v svojem rdečem gobcu jerebico, le na pol je zaprla oko, izza vek gleda svoje lovce, vodja lovcev se srečen sklanja k psu in mu jemlje jerebico iz gobca.

»Kaj človek res nikoli ne bo mogel v sebi zatreti lovca,« je tiho dahnila.

»Nikoli, Katarina.«

Pogledala ga je in se mu nasmehnila.

»Prvič ste me poklicali po imenu.«

»Zdi se mi tudi, da vas nisem zadnjič.«

Ni še vedel, s čim je v njem nenadoma zbudila pozornost, sedela je drugače kot v avtu, od druge strani jo je gledal, od druge strani ima okno, tu za mizo drugače drži svoj obraz, roke, ramena.

»Imate fanta, Katarina?«

Sklonila je glavo in odkimala.

»Imeli ste ga, ali ne?«

Vzdihnila je in rekla:

»Pogovarjajva se o čem drugem. Ne bi rada vzdihovala pred vami.«

»Vidim, lahko se brez težave secirate pred mano. Imate kot las tanek skalpel.«

»Nikoli nisem poznala lažnega sprenevedanja.«

Dvignila je kozarec in izpila do dna. Lan ji je takoj vzel praznega in postavil pred njo drugega. Sebi je naročil še tretjega.

»Ne pozabite, da boste še vozili.«

»Kaj me opominjate? Nikar. Tega ne prenašam. Spominja me na uniformo... In povem vam, bolje vozim, kadar sem pijan.«

Premaknila je glavo proti oknu, spreletelo ga je, je nekaj na njej, kar me bo odslej vznemirjalo, si je rekel, nekaj, kar me bo morebiti navezalo nanjo, sedi in stoji pred mano, obrača roke, govori, se smehlja, je oblečena in ima počesane lase.

»Veš, veste,« je rekel, čutil je, da bi jo rad tikal, težko se je po aristokratsko pogovarjal z njo, »da sem bil pošteno nejevoljen, ko me je gospodinja zaprosila, če se lahko peljete z mano.«

»Postajate odkriti... Sem vam bila zoprna?«

»Kratko malo — hotel sem se peljati sam. Nisem bil pripravljen na to, da bi se kdor koli peljal dve uri z mano v tako tesnem prostoru. Še zobe mu lahko prešteješ.«

»Sploh pa ne kakšna prifrknjena študentka, s katero se nimaš kaj pogovarjati.«

»Prav tako.«

Nenadoma jo je spet prijel za roko in dejal:

»Katarina, jaz te bom tikal.«

»Lahko. Samo povem, da te bom jaz tudi,« je odgovorila, konjak ji je razgrel lica, a se je pritajila za svoje oči, stara gostilniška barva ji je pokrila čelo.

»Velja... Tikaj me do korenin. Morebiti se bova potem poznala že sto let.«

Izpil je še en kozarec, Katarina pa drugega ni mogla več sprazniti do dna, mečkala je kozarček s prsti. Lan je čutil prijetno slabost in moč hkrati, volja v njem se je napihovala in hip nato spet zlezla vase kot počen balon, drvarja sta naredila s pivom luže na mizi in tako zmerom bolj prekrivala svoja obraza.

»Gotovo si se z ženo kdaj ustavil v tej krčmi,« je rekla nenadoma. Martin Lan je butnil z odgovorom ob svoje zobe:

»Da, ustavila sva se. A Dana nikoli ni popila niti enega konjaka. Že nedolžnega vonja po strupu jo je bilo strah.«

»Dana..., tvoja žena, bila je lepa ženska... Gospodinja mi je pokazala njeno sliko...«

»Hm... Mogoče je bila res lepa, a to bom šele videl...«

»Šele zdaj, ko je mrtva?«

»Kaj je to mogoče videti prej?« je vprašal in jo pogledal z motnim pogledom.

Prestrašila se ga je in rekla:

»Pa si le preveč popil.«

»Ne boj se. Vozila se bova s ptico po nebu, ne bova zadela ob kanton.«

Pripravila se je, da bi vstala, a jo je z roko potegnil nazaj na sedež, se nasmehnil in dejal:

»Premalo sva popila, da bi spačku že zrasle peruti.«

»Ne, ne, dosti je,« je govorila in se mu iztrgala, začutila je roko na svojem kolenu.

Sedela je že nekaj časa v avtu, ko je prišel za njo, videla je, kako se je majal v koraku, a glej, prav nič me ni strah, je pomislila, šele zdaj postaja podoben svojim očem. Z vsem telesom se je zvalil na sedež in dolgo iskal s ključem po stikalni plošči. Ko je avto zaropotal, se je obrnil k njej, nenadoma ga je spreletelo, zdaj vem, kaj vidim na njej, zdaj ko je njena postava brez robov, Katarina me spominja na Dano, a ni ona, še malo ji ni podobna, drugačen obraz ima in roke in lase in drugače govori in drugače se vede in na njeni posteljni omarici stoji drugačna luč, a je vendarle ona, ne vem še, ta hip si tega še ne morem do kraja razložiti, ne morem še seštevati in odštevati obenem, morebiti je njena zrcalna podoba.

Ni speljal z mesta, nepremično je obsedel v sedežu, telo mu je okamenelo v kretnji, ki ga je bilo naredilo, gledal jo je, ta trenutek je njeno telo veliko kot košutino, je pomislil, odvrгло bi s sebe jutranjo kožo, kjer koli bi se ga dotaknil, vidim jo, kako utripa z očmi in išče svoje izgubljene stopinje skozi dolgi gozd, prvič jo je videl tako, čeprav jo je že nekaj časa poznal, imela je pravi slovanski obraz, nekoliko močnejši, z napetimi lici in čelom, s tankimi ploskvami svetlobe, in vse na njem je bilo hkrati po žensko odprto in privlačno in tudi melanholično zabrisano, še posebej njene oči, in v telo je bila prej močna kot po francosko preščipnjena, čutil je, kako se raztaplja v pijanosti, na njenem dnu vonja košutino kožo.

»Enostavna si,« je rekel, »glava, trup in roke.«

»Skozi konjak je videti tudi ženska enostavna.«

»Enostavna si tudi v pogovoru, in je enostavna tvoja koža.«

Vzdihnila je in po kratkem premolku odgovorila:

»Sovražim se zavoľjo te enostavnosti.«

Pogledal jo je, na ustnicah mu je usahnil smehljaj.

»Nenadoma mi je postalo žal, da sem te поблиže spoznal, da sem te začel tikati.«

»Nič hudega, lahko se spet vikava. Ni več daleč do Dobrij. Ko bova stopila iz avta, bo med nama spet tako, kot je bilo tisti trenutek, ko sva vstopila.«

»Nikoli ne morem vstopiti samo za trenutek. Kadar vstopim, vstopim za zmerom ali pa sploh ne vstopim.«

Ko je že pognal avto dalje po cesti, je tiho rekla: »Meni ni žal...«

»Verjamem... Ti še nisi bila poročena. Tebi se mož še ni ubil.«

Spaček se je v svoji največji hitrosti zibal, ko da ga od vseh strani obdelujejo debeli vetrovi. Martin Lan je šofiral lahkotno, ko da si za kratek čas polaga pasjanso, ta igra na karte za eno osebo.

Ne da bi jo bil pogledal, je zdajci bruhal iz sebe:

»Preklete, odslej te bom vsako minuto primerjal z ženo.«

»Pa zakaj prav mene?«

»Ne vem. Vem samo, da te bom.«

»Ko boš trezen, te bo minilo.«

»Ali pa bo še huje.«

Za trenutek je odrinila šipo, veter ji je bušnil v lase, čelo se ji je povečalo.

Martin Lan je zakričal:

»Ne počenjaj tega! To je bila njena poteza.«

Naglo ga je pogledala od strani, ni gledal vanjo, ko da ne more zgubiti izpred oči svojih kart, lepo naravnane so ležale pred njim na cesti, nato je sunkovito zaloputnila šipo.

Nekaj trenutkov sta molčala, ujeti zrak je s težo daljave napolnil notranjost avta, butal je v robove in kote, ne da bi ga bila slišala, le čutila sta ga, kadar si je spremenil ime in se za šalo spominjal dreves, v katerih je spal.

»Še malo ji nisem podobna, videla sem njeno sliko.« Njen glas je bil odločno dokončen.

»Seveda ji nisi podobna, kot si misliš... Še sam ne vem, kako si ji podobna... A ti si tisto, kar ni bila ona, in si prav zato ona... Danes sem začel še enkrat živeti z njo.«

»Prav nič te ne razumem, zares si preveč popil. Upam, da zdajle spijo vsi cestni policaji.«

»Ne bojim se jih. Kot en mož bi mislili, da sem človek iz Sahare, ki živi že sedem mesecev brez kaplje tekočine.«

Nasmehnila se je in se zamolčala. Ko sta se peljala skozi manjši trg, ni zmanjšal hitrosti, ljudje so bežali na vse strani kot kokoši, ropot avta je zapokal po stenah hiš. Začutil je, kako se pogreza, noge že vleče po tleh ob izpušni cevi, kako toplo je ob njej, dosti topleje kot julija na plaži v Dubrovniku, z rokami se obeša na volan; z očmi se je zagledal v kontrolne lučke, svetijo se, a so mrtve, zmerom so mrtve, je pomislil, a kako si lahko dokažem, da moje oči niso mrtve, kako bom na Dobrih delal, nič več ne mislim na skulpturo, k vragu, saj še sploh nimam pravega načrta, naredil sem nekaj skic, a niso vredne niti piškavega oreha, najbolje bo, da zapeljem s ceste v Dravo, za to ne bom potreboval nobene skice, a kdo mi more zagotoviti, da me bo reka tudi zares pogoltnila, nažrla se je že takih, ki nimajo niti skice in grejo na delo, prav lepo me bo izpljunila na drugi breg, ne da bi si zmočil en sam las.

Sedi z mano v avtu in se enostavno pelje z mano, čisto enostavno, je pomislil in se nasmehnil, vse se začne preklete enostavno in se tako tudi vse konča, kolikor se ne primeša še banalnost. Ko sem prejšnji

teden sedel k obedu in vzel v roke časniki, sem prebral članek, kako se Dana ni ubila v prometni nesreči, temveč sem svojo ženo enostavno ubil, s tem ko sem spretno uprizoril nesrečo; in nato je prisledla Katarina, pa se zdaj vede, ko da jo je poslal novinar, da bi mi na živem telesu preizkusila vest ter me pripravila do priznanja, da sem jo v resnici ubil. Lahko rečem, da ima novinar tudi detektivske sposobnosti, si je rekel, kaj vem, morebiti nosi Katarina s sabo oddajno postajo, za modrčkom jo skriva, sproti mu bo sporočala o vsakem mojem koraku, o vsaki moji besedi, vzdihu priznanja. A najbolj neumno enostavno pri vsem tem je, da Katarini sploh ne bom mogel več ubežati.

Zdaj so se mu nenadoma povrnila sanje, ki jih je sanjal to noč; zvečer dolgo ni mogel zaspati, čeprav si je pomagal s konjakom in s tabletami. Najbrž ne bi smel mešati tablet in konjaka, si je rekel. Proti jutru pa ga je spanec le premagal. Pred njim je v mlečni megli zrasel iz tal gradič, ki je bil obložen s stolpiči kot trs z grozdnimi jagodami. Vsak stolpič zase se je premikal, samega sebe goltal in se spet izpljunil. Za trenutek so bili stolpiči podobni vimenom na rjastem trebuhu krave. Ko se je bližal gradu, so bili zidovi polni vrat, spreminjala so obliko in kljuke, a ko je prišel čisto do njega, je bil grad na mah brez vrat in brez debele stene, in že je stopal navzgor po stopnicah. Stene so bile polne težkih zaves, visele so do tal kot dolgi jeziki, ki jih je nekdo še žive populil razdivjanim volom in jih nato razobesil kot bandera, na njih so se bleščali svetniško zlati napisi, veliki kot človeška postava, buljil je v napise, a ni mogel prebrati niti črke. Nenadoma se je znašel sredi velike sobane, pajčevine so se zibale od ene stene do druge, zdaj so bile podobne velikim jadrnicam z belimi jadri, zdaj rjuham, ki so jih ukradli mrtvecem, potem ko so jih umili in obrisali, in že so iz vseh kotov prihajale stare ženske, z nabuhlimi obrazi, z rdečimi ribjimi očmi, rokavi na rokah so se jim sami dvigali do ramen in se spet spuščali do zapestij, in vsakokrat se je pokazala mrtvaška belina njihovih rok, oziral se je naokrog, kje bi ubežal, a so povsod viseli navzdol težki jeziki, iz volovskega so se cepili v kačjega, nikjer ni bilo več stopnic in nobenega izhoda, in stare ženske so prihajale vse bliže, visoko so si dvigale krila, da so se kazala njihova posušena kolena in ožeta bedra, široko so odpirale usta in se rezale, ko se je najbližja pognala vanj in ga po pasje ugriznila v roko, razločno jo je slišal, kako je zaklicala drugim, »uh, kako je sladek, kako je sladek,« in tisti hip se je prebudil, vse do jutra so se mu v ušesih ponavljale besede, uh, kako je sladek, kako je sladek, in starih žensk z belimi, mrtvaško nabrekliimi, golimi telesi ni mogel več pregnati iz oči.

»Katarina, povem ti, bežal bom pred tabo...«

Pogledala ga je z velikimi, odprtimi očmi, ko da ne najde več izhoda, je legel vanje, in ko je spet pogledala predse, ga je odnesla s sabo.
»... a ubežati bi ti ne mogel, mogel, tudi če te bom ubil...«

2

Zavozila sta med prve hiše Dobrij, šofiral je le z desnico, z levo je slonel na odprtem oknu, za srajco mu je pihala topla julijska sapa, ki se je stekala v pozno popoldne. Na strehah mestnih hiš so se že videle mačje stopinje. Iz dimnika železarne se je valil širok dim opekaste barve, najbrž so pravkar odprli vse peči, je pomislil, ali pa so delavcem od vročine popokali trebuhu.

»Ali nisem tako rekoč priropotal na Dobrije,« je rekel in jo pogledal, »upam vsaj, da sem bil s svojo umetniško oblikovano avtomobilsko škatlo dovolj glasen, kolikor me seveda že ni prehitel novinar s svojim člankom in so meščani že natanko obveščeni o mojem dose-danju življenju, že vejo, kako znam brez napake skriti umor v pro-metni nesreči.«

»Videti je, da ti članek sploh ne more iz glave.«

»Ne more. Nima kam. Samo od glave do srca in od srca nazaj v glavo, kratka, izhrojena pot.«

Zmanjšal je hitrost, čez prehod za pešce je počasi stopila stara ženica z drobno deklico, obe sta bili oblečeni v črno, stara ženica v veliko črno obleko, deklica v malo črno obleko, ko je naposled obstal, ne da bi bilo treba, saj sta bili takrat že čez.

»Ne vem, naj še sploh peljem naprej. Ne morem več. Pravkar sta šli z mojega pogreba.«

»Pelji dalje zaradi mene, jaz še živim,« se je nasmehnila.

»Ženske ste res edine, ki živite še po svojem pogrebu.«

»Spet misliš nanjo.«

Z vsem telesom se je zasukal k njej, oči so se mu napele, rekel je pridušeno trdo:

»In ste tudi edine, ki mislite naglas.«

Nato je divje pritisnil na plin, spaček se je v sunku preklal na dvoje, nekaj časa je vozil s polovicama po vsakem kraju ceste, čisto po robu ceste, z desno nogo v desni polovici in z levo v levi, ko sta se polovici čez nekaj trenutkov spet neslišno združili, in volan se mu je vrnil v roke, a je bil manj okrogel kot prej.

Zapeljal je v stanovanjsko naselje, drsela sta med hišami, ko da se vozita med visokimi, novimi kulisami, lepo so jih pobarvali, jim obesili balončke, niso bili večji kot prižnice, s katerih lahko ob nedeljah stresas

bolhe in sanje, postavili so tudi lončke z rožami, ki rasejo z vetrom, v okna pa otroške glave z noski, očmi in pentljami v laseh. Zaustavil je pred brezimno stanovanjsko hišo in rekel:

»Če si mi prej dovolj dobro razložila, stanuješ v tej hiši.«

»Nātanko v tej,« je rekla, odprla vrata in izstopila. Potem se je obrnila in se sklonila na zadnji sedež po prtljago, ko da je ne more prepoznati, na novo jo kupuje v zakotni trgovini. Zdaj se je zdramil in stopil iz avta. Pomagal ji je pobrati prtljago, saj sem kot trgovec, je pomislil, pripeljal sem ji nakupljene stvari na dom. Ko ji je hotel nesti kovček v hišo, je njegovo pomoč odklonila.

»Se bojiš, da bi naju videla tvoja mama?«

»Mama nikoli ne sprašuje, s kom hodim.«

»Čisto prava mama.«

»Dajte mi kovček, prosim.«

»Me boš na Dobrihah spet vikala?«

»Morebiti bi bilo bolje, če bi te, a te ne bom ... Prosim, kovček.«

Ko je že naredila dva koraka, je rekla:

»Seveda, hvala za vožnjo ... In tvoje žene nikoli več ne bom omenila.«

»Če se boš res znala tako vesti, te bom mogoče za zahvalo odnesel štiporamo na vrh Kilimandžare.«

Glasno se je zasmejala, nato pa odšla proti hiši, ne da bi se še bila ozrla.

Naglo je sedel v avto in se obrnil nazaj na cesto, zavil je proti hotelu, kjer so mu gostitelji za dva meseca pripravili sobo. Dobrije je poznal, čeprav jim nikoli ni prešteval opek na strehah hiš, prejšnja leta je prihajal večkrat, Dana je celo tri mesece poučevala na mestni glasbeni šoli, a takrat še nista bila poročena, bil je čas, ko sta se spoznala, vsaka mestna hiša je še imela ljubek dimnik, prehodila sta mesto, največkrat v pozen večer, vse do ure, ko se mačkam zavihajo repi, nato pa je prišla za njim v Maribor, kjer sta se po šestih mesecih poročila, zdaj prihaja na Dobrije prav od tiste strani, le da je vhod v mesto bolj bel, kaj bo v teh dveh mesecih sklenil pot, ga je spreletelo, čeprav je videti, ko da bi jo začeljenal še enkrat od kraja, a človekovo življenje ne prenese ponavljanja, je en sam začetek in en sam konec, drugi lahko začnejo tam, kjer prvi končujejo, a je že za bežen hip pomislil: Kaj pa Eva, ki je sedela danes pred odhodom na sosedovem dvorišču?

Vozil je počasneje, ob cesti so lezle na vse strani gredice z rožami, poravnali in počesali so jih, ko da so blizu prazniki; nizka trava je bila po fantalinsko pristrižena, tu in tam je kot greh ležal papirček. Po sredi

dolge ceste, ki se je stegnila vse do drugega konca naselja, je prihajal nasproti človeček, sprva je mislil, da je otrok, ki ne ve, kje se je rodil, fantiček s klobukom, z očmi v tleh, ni mu zahupal, do kraja je zmanjšal hitrost, človeček je tik pred njim dvignil glavo, ni bil otrok, ni se prestrašil avta, otopelo mu je pogledal v šipo, nato pa z mrtvim obrazom nadaljeval pot.

Pustil je avto pred hotelom in vstopil. Najprej moram pogledati, če je res vse tako pripravljeno, kot so mu v pismu sporočili gostitelji, če so mojo novo posteljo res postavili na pravo stran okna. Napotil se je skozi veliko jedilnico, mize so bile domala zasedene, tu in tam so po mizah padale karte, metali so jih mladeniči z dolgimi, kuštravimi lasmi in plešasti upokoјenci, dim se jim je ovijal okrog čela, vratu okrog misli in kart.

Povedali so mu, da ni prvi. Prehitel ga je Poljak Arnuskiewicz; pravkar prihaja po stopnicah, je rekla receptorka.

Arnuskiewicz je bil s postavo dobrega atletskega tekmovalca, in res je pozneje zvedel, da je bil svoje dni tekač na srednje proge, da pa je moral tekmovalje opustiti, ker mu je začelo srce hudo nagajati; bil je v lahkih poletnih hlačah in pleteni letni bluzi s kratkimi rokavi, vljudno se mu je predstavil, smehljal se je z aristokratsko uglaženimi ustnicami. Kmalu sta ugotovila, da se bosta le s težavo pogovarjala, Poljak je poleg materinega jezika lomil le še italijanščino. Šele dosti pozneje je zvedel, da dokaj dobro govori nemško, a da je ni maral uporabljati. V poljščini mu je povedal, da odhaja na večerni sprehod, in razumel ga je, sicer pa si vsaj toliko lahko povemo, če smo že Slovani, si je rekel Lan. Arnuskiewicz je odhajal po dolgem hodniku lahkotno, mladeniško spočit, ko da se mu še nič ne poznajo leta.

Sobarica, ki ga je odpeljala do sobe, je stopala s težkim, dvojnim korakom, čeprav še ni imela štirideset let. V telo je bila videti dosti mlajša, zdi se mi, imela je lepo telo, je pomislil, le v obraz se je enkrat hitreje starala, dušila je gube z mrtvo šminko, ki si jo je nevarjeno polagala na kožo. Prijazno se je pred njim sprehodila po sobi, odprla okno, pogladila z roko posteljo, da bi zabrisala gube na odeji, mu naročala, naj ne pušča čevljev pred vrati, prejšnji teden so tako zginili nekemu Nemcu, potem je kričal nanjo, a da se mu sploh ne bi bilo treba toliko razburjati, ker je imel s sabo še tri pare; jih bo že očistila, je nato zatrdila, pusti jih naj kar v sobi.

»Ne bo treba. Čevlje si že od mladih nog očistim sam,« je rekel.

Začudeno, skoro užaljeno ga je pogledala, nato pa tiho rekla: »Najbrž niste tak gospod, kot sem mislila.«

Podoba je bila, da bi še govorila, a ji je dejal, da je utrujen in da bo najbrž kar legel, a sam pri sebi je vedel, da bo moral še v restavracijo, še je čutil saharsko žejo.

Odpri je kovček; iz njega so se najprej usule skice za skulpturo, položil jih je na posteljo, jih razbrskal, črte so se mešale med sabo, hodile druga po drugi, druga drugo dopolnjevale, se zanikovale, prav nič še ni vedel, če bo lahko katero uporabil, čutil je, da vse samo neumno ovinkarijo okrog ideje, ki jo je nosil v sebi, neopredeljiva je še v svoji obliki, zarisane črte se še niso našle, so še veje črnega gnezda, v katerem sta rojstvo in smrt le eno.

Vrnil se je v restavracijo in si grede pri točilni mizi naročil velik brizganec, trenutek nato pa še kozarec radenske. Pri mizi v bližini točilne mize se je z velikim ropotom podrl stol. Ozrl se je in zagledal moškega, pijani lasje so mu silili na čelo in oči so mu gledale iz trebuha, ne vem, če je že odslužil vojake, si je rekel, lovil je z rokami dekle, ki mu je sedelo nasproti, in ko jo je dosegel, jo je začel udarjati z rokami po obrazu, dekle je pritajeno zaječala, a si ni zakrila obraza z rokami, tako ječijo pijana dekleta, ga je spreletelo, in tudi rok nimajo, ljudje so stali okrog njiju in ju gledali z globoko preparanimi smehi, ko je naposled pristopil starejši natakari in zadržal fantu roke.

Lan je položil bankovec na točilno mizo ter odhitel iz restavracije, ne da bi bil počakal, koliko mu bo natakariica pravzaprav zaračunala.

Sprehodil se je po poti, ki se je nenadoma končavala na robu naselja; desettadstropne stolpnice so zabodli prav na rob vzpetine, da so bile videti kot naježeni polžji rogovi; ljudje so počivali po napornem delu v železarni, a debelemu dimu tudi doma niso mogli ulti, valil se je za njimi čez naselje in se spreminjal v rdečkast oblak s strupenim smehljajem.

Nedaleč stran je na manjši poti zagledal kiparja Arnuskiewicza; pogovarjal se je z dekletom, ki je venomer s konico čevlja delala kroge v peščenih tleh, kdaj pa kdaj se je zasmejala z glasom večerne grlice.

Obrnil se je in počasi odšel v drugo smer. Srečaval je ljudi, ki so še hiteli v trgovine, preden jih dokončno zaprejo, nocojšnji večer ni prav nič podoben tistemu pred šestimi leti, ko je prišel prvič na Dobrije, bil je res julij, a je bil dež in je grmelo in bliskalo, ko da se podira prelepi svet. Z Dano sta se takrat poznala že mesec dni, je nenadoma pomislil, in potem sta si skoro vsak dan pisala, moja pisma so bila pravzaprav telegrami, MISLIM NATE, PIŠI MI, največkrat pa le slikovni rebusi, najbolj pa sem se mučil z njenim obrazom, hotel sem ga ji poslati, svinčnik, tuš, akvarel, risal sem ga po spominu, a sem ga najbrž zelo slabo zadel, ne vem, kam je pozneje vtaknila tiste študen-

tovske risbe, nikoli mi jih ni pokazala, jaz pa tudi nisem spraševal zanje, nobene izrazite poteze ni bilo na njenem obrazu, na katero bi se lahko obesil slikar začetnik, nobene karakterne poteze, da bi bil nos nekoliko premajhen, obrvi močnejše, ustnice debelejše, rekel bi, idealen obraz, slikarski model, a tudi to ne, če si ga narisal kot Madono, sploh ni bila ona, ni bila podobna Madoni in ne sebi, nekaj je bilo na njem, kar takrat kot študent akademije nisem znal odkriti, pozneje, ko sva bila že poročena, tega nisem več odkrival, in morebiti je to veljalo za vse najino kratko življenje, za najin odnos, morebiti je prav prisposoba najinega odnosa, odkrivati ga moram zdaj, ko je že mrtva, telesno mrtva, vraga, kaj so si izmislili srečanje kiparjev prav tu na Dobrihah, se je pridušil, saj ne bom mogel uresničiti svoje zamisli, iti se bom moral samemu sebi za sodnega raziskovalca, ali pa me je pravzaprav predramil novinar s svojim člankom, vrgel je kamen vame in sem odprl oči, odkrivati bom moral samega sebe, in to je huje, kot če bi brskali po meni drugi, a nekaj bom moral storiti, da bom temu ubežal, kaj če upijanim detektiva, je pomislil, nenehoma ga lahko dušim z alkoholom, pa tudi sebe, skupaj naju bojo odpeljali v bolnišnico za alkoholike, in svet se bo bolj miren v svoji postelji obrnil na drugo stran.

Zalotil se je, da je prišel že daleč v naselje, da je hodil vse prehitro in da so se ljudje tu in tam ozrli za njim, v majhnem mestu je to ustaljeno pravilo, to, da se oziramo za tujci in za tistimi, ki nosijo glavo pod pazduho; kaj pa če so me prepoznali, to je tisti kipar, si pošepetavajo, ki je prišel na Dobrije na mednarodno srečanje kiparjev, iz Maribora je, in ste brali zadnjič v časniku, da ni vse tako preprosto s tisto prometno nesrečo, v kateri se je ubila njegova žena, po treh mesecih znova pišejo o njej, in novinar je za naslovom naredil velik, črn vprašaj, ali pa si to samo domišljam, svoje misli neumno projiciram v glave mimoidočih, sploh me ne poznajo, čeprav so videli mojo sliko v časniku, predstavili so nas vse, ki bomo sodelovali na tem srečanju, kdo pa se danes še zmeni za kiparja.

Ustavil se je, da bi ugotovil, v kateri del mesta je priromal. Glej, saj sem blizu hiše, v kateri stanuje Katarina, lahko pogledam, če se je tudi ona šla sprehajati, hodi tri korake za mano in dva koraka pred mano.

Pred hišo ni našel nikogar, čeprav so v oknih že gorele luči; bila je hiša, ko da jo je nekdo samo narisal na julijsko večerno nebo, celo okna je pobarval z lučmi, a vseeno v njej nihče ne more stanovati, slika je slika. Potem je od nekod priletela deklica z velikim šopkom las, zapodila se je mimo njega, poskakovala je, ko da je na odru, Katarina ima zdajle spet pet let, nato pa zginila v veži; a preden je odšla

navzgor po stopnicah, je pritisnila obraz na notranjo stran šipe, videl je njen obraz skozi mlečno steklo, razlezel se ji je v senčno packo, po pajačevsko se mi smeji, je pomislil, zgodaj je začela.

Vračal se je v hotel. Takrat je deževalo in je komaj našel hišo, v kateri je stanovala Dana. Živela je sama v velikem stanovanju, oče je že vse leto stanoval v Mariboru, začasno je zdaj v Mariboru, mu je povedala, a sama ni vedela, kaj pravzaprav dela, zmerom je imel le važno delo, matere ni imela več, umrla ji je tri leta po porodu. Rekla mu je, da bo spal v dnevni sobi, čeprav bi bila očetova bolj primerna, po moško je urejena, a njegova soba je nedotakljiva, predal, ki ga nikoli ne odpiramo, čeprav imamo ključ, s prepariranim spoštovanjem je potem hodil mimo nje in posmrkaval, ko da si kliče na pomoč fantovsko brezbriznost. Pravzaprav se je čudil, da ga ni nagnala v hotel, poznala sta se šele mesec dni in do takrat še ni spal z njo, pa tudi ob prvem obisku še ni spal z njo, zdaj se tega natanko spominjam, vsak večer sem odpiral vrata v njeno sobo, a se je skrčila pod odejo kot sramežljiva mimoza, pozneje pa se mu je predala brez odpora, ko da je izhlapela iz njenega telesa vsa sramežljivost, bila je polna nasprotij, ki pa so vseeno imela en sam šiv, zdi se mi, da bom to šele zdaj doumel, si je rekel.

Skušal je misliti na skice za svojo skulpturo, nimam veliko časa, na Dobrihah bomo le dva meseca, vsaka ura bo dragocena, prepričan sem, da bojo Dobriščani to besedo večkrat izrekli, moram narediti tisto, kar čutim, čeprav še niti skice nimam, je premišljeval, moram narediti ali pa ne bom nikoli več naredil, a so se mu misli vrtinčile na istem mestu, komaj je katera zagorela kot iskra in se nato kot odrešilni komet povzpela v lok njegove zavesti, jo je druga kot šolska goba posrkala. zavrgel jo je, zazdela se mu je banalna, obrabljena, tisočkrat prehojena.

Ko je bil že blizu hotela, je pod širokim razvejanim drevesom zagledal fanta in dekle, ni bilo daleč od ceste, z vso močjo sta se stiskala v objemu, drug drugega sta poljubljala, si jemala obraz v dlani in izgovarjala ljubkovalne besede, njuni telesi sta trepetali v pričakovanju, kaj lahko ju je prepoznal, bila sta fant in dekle iz restavracije, ki jo je fant pretepal kot candro, ničvrednico, odšel je dalje, stopil je v hotel, nekdo je takoj za njim znova odprl vrata.

Pri točilni mizi si je naročil veliko žganje.

Ne bi šel še spat, si je ponavljal, sploh ne, celo noč ne, rad bi šel nekam z dekletom, ki dela s čevljičkom kroge v pesek, a ne z Dano in ne s Katarino, morebiti bi šel z Evo.

Uvodno poglavje romana